

De ervaring, niet werkelijk chijnt, en dat in, inderdaad lang op zich in de geloof, in de wijsgeer, meer zekere

ing: hoe ver, oor onze wa, etor buiten zin onafhank, (de subje, men en den,

en de obje,

(iek) bemoeij, een factor.

rischen twij,

iekelijke ont, in onwijsge, eerte.

gezegd heeft,

(ik heb het

ni door een

in: inventum

hij den, op

dag van zijn

r, maar ook

de, zoo rede,

eh het recht,

te twijfelen,

fijn, namelijk

dworsteling:

dus ben ik

t cogito (of

er de daad

st zijn, dat

orwaarde is,

et begin ge,

ge zekerheid

idelijk zijn,

het weten

eid, dus ze-

maar het rijk

st zijn, blykt

e ook klaar

et kan zijn

s, dat is de

t den twijfel,

heid, welke

id. De idee

ong hebben

e kan nooit

oet de idee

lijkheid lui-

nensch, dat

Deus cogi-

st!

luit zelf in

ot de volke-

de klaarsie

chtige.

ordt het mij

ijfel en het

inzicht mijner onvolkomenheid kwam. Uit mijn onvolkomenheid concludeerde ik eerst tot het bestaan van een volkomen Wezen. Nu, omgekeerd, begrijp ik uit de volkomenheid Gods de waarheid mijner eigen volkomenheid. Mijn twijfel was noodzakelijk, omdat de idee der volkomenheid vanzelf eischt de idee mijner eigen onvolkomenheid. Niet het zelfbewustzijn, de zelfzekerheid, maar de Gods-zekerheid, is dus de oorsprong van alle klaarheid en waarheid.

En verder.
Hoe staat het nu met de werkelijkheid van de wereld buiten mij?

Door het geloof in de zintuigen neem ik de werkelijkheid der dingen buiten mij aan. Door de zelfbeproeving moest ik deze werkelijkheid betwijfelen. Maar wat ontdek ik bij nader bedenken? Dat de zinnelijke voorstellingen in mij opkomen zonder opzettelijk denken of willen, ja dikwijls tegen mijn wil, zoodat wijzelf niet de oorzaak van deze voorstellingen kunnen zijn.

Kan God ze in ons hebben verwekt, rechtstreeks, zonder dat er werkelijk een wereld tusschen Hem en ons bestaat?

Neen, want dan zou God oorzaak zijn van een bedriegelijke voorstelling, en de idee der goddelijke volkomenheid sluit alle misleiding uit.

Zoo blijft dus niets anders over dan dat de voorstelling van een buiten mij bestaande wereld door de werkelijkheid dier wereld veroorzaakt is.

Ik heb dus een derde klare en ware gedachte: De dingen, die ik waarneem, bestaan onafhankelijk van mij.

De onafhankelijk bestaande dingen noemde Descartes substanties. Alzoo leerde hij het bestaan van drie substanties: De oorspronkelijke of eer-substantie, God, en de twee secundaire substanties: geest en lichaam, of denken en uitgebreidheid.

Den geest vond Descartes alleen in de ziel des menschen. In de dingen buiten zich, in de natuur, zag hij geen geest, maar alleen stof en beweging. De natuur was hem enkel een groot, kunstig, mechaniek, waarin geen bedoelingen, maar enkel oorzaken, werken, zoodat het den mensch mogelijk moet zijn langs mathematischen de natuur met al hare wetten volkomen te verklaren.

Zoo trok dus de imperialistische rede zegevierend het mysterieuze rijk der schepping binnen. Begonnen met den twijfel aan al het bestaande, kwam het verstand opzetten met de pretentie alle geheimen te verjagen en alle onbegrijpelijkheden te verklaren.

Ja, ook op zedelijk gebied zou het overwinnaar zijn, daar de woeling van verkeerde hartstochten slechts het gevolg is van onklare gedachten en inzichten in de werking en gevolgen van de booze passies. Het is onmogelijk, dat de mensch het verkeerde doet, als hij duidelijk inziet, dat hij er zijn levensgeluk door verduistert. De wil buigt zich voor het gezag van het superieure, soevereine, klare, verstand.

Men ziet met een oogopslag, welk een geweldige omwenteling deze filosofie moest teweegbrengen in de wereld der gedachten door de vleionde bekoring, die ze uitoefent, op de ziel van den natuurlijken mensch.

Zeker, het is niet enkel hoogmoedsstreseling wat deze „nieuwe leer“ aan de wereld bracht.

Er is ook gewenschte verstoring van den waan der naïviteit, genezing van zelfverblindings, opschrikking tot zelfkritiek, — maar het resultaat dezer dramatische denkworsteling is een nieuwe verblindings. Omdat de verheldering van het verstand niet gepaard gaat met ethische zelfkritiek, leidt zij noodwendig tot een emancipatie van de rede, die gevaarlijker is dan de naïviteit, die werd verstoord.

Descartes' filosofie is revolutie.

Neen, zulk een Confessie is voor den Gereformeerde poëzie, een lied der zielen, een kunststuk, product van geestesgenie in de ziel van een daartoe door God bereid instrument.

Er is niet zekere heer De Bres, die zeker opstel van artikelen samenlijnt en dit nu aan een Synode toezendt, om het te laten keuren. Neen, maar er is de levende God, die zich ontfemt over zijn wegzinkende kerk, en nu een De Bres doet geboren worden en hem tot een instrument bereidt en met Zijn Geest in hem werkt, en er het geloofsbied in artikelen-strophen uit doet komen, en het nu aan zijn kerk brengt en tot haar spreekt: „Ziehier het woord naar uw hart!“

Bladz. 95 en 96.

Wie met het beweren voor den dag komt, dat de goede naam onzer Confessie niet ongerept meer is, die moet dat niet maar zoo in een boek of op de markt zeggen, maar die moet zijn aanklacht tegen haar indienen ter plaatse waar zulks behoort, d. i. bij den kerkelijken rechter.

Niet opeens bij den Hoogen Raad, maar eerst bij de Classis. Dan hooger op. En zoo eindelijk bij de Synode.

En nu moet iemand, komende tot den kerkelijken rechter, niet zeggen:

„Lieve rechter, ik kom beschuldiging indienen tegen uw Confessie; dus maak, bid ik u, een plaatsje voor mij naast u, dat ik met u als rechter ga zitten“, want dan zou men, onder menschen van

Zijn wijsbegeerte is, ondanks de bewijsvoering voor het bestaan Gods, de vlucht voor het mysterie, verwerping van het bovenverstandelijke, dus Gods-onkenning.

We zien hier de wijsgeerig-geschiedkundige illustratie van de waarheid, die Paulus formuleert: „Het bedekken des vleeschelijken is vijandschap tegen God“.

Wanneer Descartes als tweede klare waarheid het bestaan Gods vaststelt, is dit niet de vondst van dorstende behoefte aan God, maar het grijpen van een intellectueel hulpmiddel om te komen tot redelijke constructie van zijn wereldbeschouwing.

De religie wordt opgeslorpt door de wijsbegeerte, het geloof wordt overbodig gemaakt door het verstand.

Men kan Descartes dus noemen den vader van het modernisme, dat feitelijk nog heden het buiten-christelijke denken beheerscht.

Hij is de schepper van het pure rationalisme, dat zich vertakt in de twee zoover van elkander afwijkende stroomingen: het idealisme en het materialisme.

Door het denken zoo nauw te verbinden aan het zijn, geeft hij den stoot aan de geestesrichting, die uitloopt op Hegel.

Hegel vereenzelvigd denken en zijn. Dat is het volstrekte idealisme.

En door de natuur te beschouwen als een machine, waarin geen strevingen, maar alleen oorzakelijke bewegingen heerschen, is Descartes de weg bereider geworden van de leer, dat de wereld niets is als stof en kracht. In de 18de eeuw zou de man opstaan, die durfde zeggen: „De mensch is een machine“ (La Mettrie, gest. 1781).

B. W.

MUZIKALE KRONIEK.

VI.

Elias te Amsterdam.

Deze Kroniek behoort te beginnen met een woord van dank aan den Heere en ware vreugde, dat Schoonderbeek na zijn ernstige ziekte thans ook dit belangrijke deel zijner taak: het leiden der Christelijke Oratoriumvereniging te Amsterdam, weer op zich heeft kunnen nemen en het zoo gelukkig heeft volbracht. Sympathiek was de kalme wijze, waarop dit toeging. Er werd geenerlei ophef van gemaakt en alle menschvergoding was verre. Maar allen waren verblijd, dat Schoonderbeek weer voor hen stond. Zijn directie is veel kalmer dan vroeger. Het overvloedige, dat toen wel eens hinderde, heeft hij geheel vaarwel gezegd. Alles is nu beheerscht en sober, al zou misschien nog soms eenige inperking het effect versterken en den leider sparen. Doch ieder mensch heeft zoo zijn eigen manieren, en daarvan dus niets meer. Maar het zou zeer ondankebaar zijn, wanneer we dit voor het christelijk muziekleven der hoofdstad zoo belangrijke feit niet allereerst vermelden.

Nog moet Schoonderbeek zich in acht nemen, zoodat de volgende uitvoering weer door Cuypers geleid zal worden, wien het is toevertrouwd. Maar beter, dat Schoonderbeek met halve kracht werkt en nog lang voor ons gespaard blijft, dan dat hij zich niet ontziet en ons daarom ontvalt. Ook zijn dagen zijn in de hand des Heeren; doch wij mogen niet roekeloos ons gedragen en hebben onze levenskracht niet te buiten.

Het zij hem gegeven, dit nog lang te mogen doen en daarin den Heere te dienen, uit Wien, door Wien en tot Wien alle dingen zijn.

En nu de Elias.

Met een beetje bezwaard hart zette ik me neer om dien ouden bekende weer eens te hooren. Mendelssohn stierf in 1847, doch het is, alsof hij al veel, veel langer geleden stierf. Dat ligt niet aan

gezonde zinnen, zeggen: „Vriendlief, uw onzinnige vraag toont, dat ge zelf tot het instellen van een actie onbevoegd zijt!“

Neen maar, dan moet de kerkelijke overheid rechter zijn, de Confessie de aangeklaagde, de ontevreden broeder beschuldiger, en de Schrift regel van beslissing.

Weet nu ieder, dat volgens de onwrikbare rechtsbeginselen, die in het wezen van het recht zelf gegrond zijn, en dus altijd en bij alle recht gelden, dat de rechter de onschuld van den aangeklaagde moet beschermen, zoo tegenover het openbaar ministerie, als tegenover den particulieren aanklager, zoolang de schuld niet bewezen is, — dan volgt hieruit, dat ook de kerkelijke rechter in casu de Synode, de onschuld, d. i. de ongereptheid en zuiverheid der Confessie, te maintainereen heeft, tot tijd en wijle wettiglijk haar onzuiverheid zal zijn bewezen.

Een fiksche, doorzichtig, helder en flink in elkaar zittend stelsel dus, waar alzo vierderlei in steekt.

1. De Confessie geldt voor zuiver, tot tijd en wijle haar onzuiverheid voor den rechter bewezen en door dien rechter erkend zijn.

2. Wie haar van onzuiverheid beschuldigt, moet deze beschuldiging indienen bij den rechter, op risico van zijn eigen positie.

3. Als de Confessie aangeklaagd wordt, moet ze in den rechter een beschermuer vinden, tot tijd en wijle ze in den rechtstrijd bezwijkt.

En 4. de aanklager kan geen rechter zijn.

de jaren maar aan de geestesgesteldheid: Bach b.v. staat veel, veel dicht bij de moderne muziek. In zijn orgelwerk vind ik Mendelssohn weer anders; dan spreekt hij me veel meer toe; dan is er soms iets van dezen tijd in en altoos iets van alle tijden. Doch in zijn oratoria gevoelt ge niet zoo sterk het classicke en nog minder het kernachtige, dat steeds weer bewondering wekt, omdat het tot het hart der zaak doordringt. Ik was dus wel wat bang voor dien (zoo langen) Elias.

Maar ik moet bekennen, dat het me zeer meeviel. Althans gedurende het eerste uur. Daarna begon de spanning langzamerhand te verminderen. Het was goed, dat het pauze werd, want het zoete en liefelijke verdraagt men niet zoo lang achter elkander. Het wordt alles te eenvormig en blijft te zeer aan de oppervlakte. Vooral de, soms vrij lange, recitatieven gaan vervelen. Het is een buitengewoon moeilijke kunst, een recitatief te schrijven, dat werkelijk iets verhaalt. Bach was daarin de meester bij uitnemendheid, doch weinigen evenaren hem of komen hem eenigermate nabij. Mendelssohn zeker niet. Aria's en koren kan hij schrijven, doch zijn recitatieven kunnen op den duur niet boeien, omdat men bij het aanhooren niet de innerlijke noodzakelijkheid gevoelt: zoo moet het zijn, zoo moet het gezegd worden. Hij doet er wel veel moeite voor. Hij wist dat natuurlijk ook wel. Maar het gelukt hem niet, omdat deze taak voor een genie bijkans te groot, doch voor een talent zeker te zwaar is.

Toch, ik wil daarmee niet zeggen, dat ook in de recitatieven van den Elias soms geen gelukkige momenten voorkomen.

Daar is al dadelijk de inzet. Geheel afwijkend van de gewoonte opent dit Oratorium met een recitatief, en eerst daarna volgt de Ouverture. Een paar mooie, echte organisten-accorden (die ook later voorkomen) — en Elias zingt zijn Grave om het zware oordeel over Israël aan te kondigen. Dat is werkelijk een vondst. En Caro, die hoe langer hoe beter wordt in de laatste jaren, zong schitterend. Voor deze partij kan men zich werkelijk geen beter solist denken, met zooveel gaven als hij daarvoor is gesierd en met zooveel begrip en doorvoelen als hij haar zingt. En zoo'n Elias draagt het werk. Is die partij niet in orde, dan drukt dat den ganschen avond; wordt ze naar den eisch vervuld, dan inspireert zij allen en alles.

Met veel verve liet Schoonderbeek dat pracht-instrument: het Concertgebouworkest, de mooie Ouverture vertolken, die evenals bij de Matthäus-passion onmiddellijk tot het beginkoor leidt. Dat beloofde veel, want de onmisbare geest bleek duidelijk aanwezig te zijn. Dat is iets ondefinieerbaars. Soms ontbreekt de geest op een avond: waarom? wie zal het zeggen. . . Soms is hij er; en alles wordt geïnspireerd en goed. Wie weet heeft dezen avond de vreugde over Schoonderbeek's herstel wel gemaakt, dat allen hun beste beentje voor zetten. Intusschen moge me, in verband daarmee, een kleine opmerking vergund zijn aan de allen, in wier nabijheid ik ditmaal zat en die ik dus goed kon gadeslaan: allen moeten op den dirigent letten, niet alleen degenen, die in het eerste gelid staan. Op de achterste rijen waren heel wat dames zoo aan haar muziek gebonden, dat ze alleen op het aangeven der inzetten letten, doch verder geen dirigent zagen en zich niet met de voorsten lieten meedrijven. Nu ik toch hiernaar bezig ben, mag ik tevens dankbaar constateeren, niet de maalslaanders opgemerkt te hebben, waarover ik den vorigen keer iets zeide; en ook, dat het zitten en opstaan al veel beter en regelmatig ging, al kan en moet het nog minder hoorbaar gebeuren.

Niet lang daarna werd een hoogtepunt bereikt in No 4, de Aria voor Tenor-solo: „So ihr mich vom ganzem Herzen suchet.“ Van Tulder, die mij

Aan het slot van zijn onderzoek genaderd, spreekt Dr Kuyper nog over het exceptioneel karakter, dat de eerstkomende revisie zal hebben te dragen, nu het eind der 18e en het begin der 19e eeuw één dier groote keerpunten in de geschiedenis van ons geslacht vormt, die evenals de eeuw der Kerkhervorming, machtig plegen in te werken op de bestaanswijze van het bewuste menschenleven.

Daarvan zegt hij op blz. 146:

Nu de denkwereld en het leven en dus ons bewustzijn zoo machtige wijziging onderging, ontstaat de zeer ernstige vraag, op wat wijs de door onze vadersen beleden waarheid, die ook wij onveranderd met hen en op hun voetspoor wenschen te belijden, met dit veelzijdig gewijzigd bewustzijn in bewuste aanraking en verbinding kan blijven. En toch, daar en daarop vooral komt het voor de toekomst der Gereformeerde Kerk aan.

Over de voorwaarden, waaraan hij voortgaande ontwikkeling der Calvinistische geestesrichting en revisie gebonden is, heeft Dr Kuyper zich later meer uitvoerig uitgelaten in zijn: Calvinisme en Revisie, 1891.